

**Dr. Mirel Bănică, cercetător științific,
Secția de Științe Istorice,
Academia Română, București**

PROBA SPONTANEITĂȚII. PLEDOARIE PENTRU O SOCIOLOGIE A SPOVEDANIEI

***Abstract:** After 1990, religion is present in all spheres of private life in Romania, becoming again one of the major identity factors. Of all its forms of expression, Confession is the greatest theological and ritual complexity. Despite its importance, it has been little or not all studied. This article is actually an invitation to the study of sociological and anthropological Confession, with the purpose of presenting its unique and important role within the whole contemporary religious fact.*

***Keywords:** sociology of confession, spiritual therapy, individual identity, spontaneity.*

Construcția obiectului de studiu

Dintotdeauna spovedania și pregătirea pentru spovedanie a constituit un gest (act) de o mare densitate teologică și antropologică. Nu mă pot pronunța asupra teologiei Tainei Spovedaniei, în schimb voi încerca să fac o pledoarie pentru o socio-antropologie a spovedaniei, cu atât mai mult cu cât aceasta este aproape absentă în cadrul cercetărilor de specialitate ale faptului religios din România.

Dacă pentru teolog spovedania constituie o Taină a Bisericii și unul dintre bunurile cele mai de preț ale acesteia, antropologul și sociologul religiei o percep strâns legată de evoluția societății, de schimbarea socială în curs. Pentru a exemplifica: într-un fel avea loc *ritualul* spovedaniei într-o comunitate tradițională din România profundă a anilor 1930 și altfel se petrece astăzi (pregătire, cadrul material, corporalitate etc.) în același sat de la orizontul anilor 2000.

Repet, *taina* nu suferă modificări; ritualul, gesturile observabile din exterior, da (deși nu ar trebui, pentru că sunt foarte bine precizate în Moltfelnic – n. red.).

Studiul Tainei Spovedaniei constituie, pentru un antropolog, un „*teren de cercetare*” (jargonul științific al disciplinei) foarte dificil. Așa cum aminteam anterior, s-a scris prea puțin sau deloc pe această temă, inclusiv în cadrul religiei catolice. Nu există prea multe lucruri care pot fi citate, nemaivorbind de statistici, date, chestionare etc. Cea mai mare dificultate ține însă de faptul că Spovedania constituie un act extrem de intim, de personal, de o mare încărcătură emoțională. O a treia persoană, cercetătorul, nu își are locul acolo, în cadrul aceluși ritual extrem de codificat.

Observația directă sau cea participativă, două dintre uneltele de bază ale disciplinei, nu pot fi utilizate. La fel stau lucrurile și pentru interviu; câți dintre noi ar accepta să dea detalii despre un moment atât de important și de intens?

***Ortodoxie, Catholicism, Protestantism:
raportarea la spovedanie
în contextul evoluției istorice***

Având în vedere dificultățile evidente enumerate mai sus, cum ne putem totuși apropia de studiul spovedaniei? În mediul catolic au existat cercetători care au studiat nu atât actul confesiunii în sine, cât ideea de evoluție a ceea ce este și a ce nu este „confesabil” (N. Lemaitre, 1983) și, într-o nuanță și mai fină, a ideii de păcat, exprimat prin actele sale „exterioare”, precum și o analiză istorică a manualelor de spovedanie (îndrumare), a ceea ce penitentul trebuia să întreprindă, practic, după ce avea loc spovedania propriu-zisă.

Astfel, există autori care avansează ideea că, în Occident, spovedania a devenit mai mult decât o simplă enumerare de păcate, devenind treptat un fel de „examen” al ansamblului vieții, una dintre tehnicile fundamentale de construcție a individului religios în zorii modernității (A. Hahn, 1916). În ceea ce privește istoria spovedaniei în spațiul ortodox, de data aceasta există autori care văd o legătură între ritualul spovedaniei și clasa socială; există, deci, presiune a apartenenței soci-

ale cu reverberații asupra preotului confesor și care-și pune amprenta și asupra ritualului în serie (N. Kizenko, 2007).

O schimbare fundamentală are loc odată cu reforma protestantă operată de Luther, Calvin și ceilalți discipoli ai lor. „Instituția” spovedaniei este anulată, individul nu mai răspunde doar în fața preotului-confesor (duhovnic), ci și în fața întregii comunități din care face parte. Pe un alt plan, nu mai puțin semnificativ, reforma semnifică nașterea modernității și a unei alte viziuni asupra noțiunii de păcat, radical diferită ca formă exterioară, dar nu ca *sens* profund, interior. Tot acum, această profundă mutație consacră principiul „stăpânirii de sine”, strămoșul autodisciplinării moderne. Individul trăiește cu iluzia că nu mai depinde decât de el însuși, de unde și imensa înstrăinare, înfrigurare chiar, care a rezultat de-a lungul vremii din această stare de fapt.

Spovedanie, reanalizare, modernitate

Modernitatea ambiantă în care ne aflăm cere o modelare perpetuă a sinelui, stăpânirea emoției, un parcurs profesional și uman impecabil. Ori spovedania semnifică faptul că omul admite că este păcătos, că poate greși, fiind de fapt o probă a sincerității și a spontaneității.

Importantă este și înțelegerea acestui gest în oglindă: ce mai înseamnă astăzi, pentru celălalt, gestul de a nu te împărtăși? Știm noi, de fapt, câți indivizi întreprind acest lucru în mod real?

Marele pericol al timpului prezent este că societatea impune o adevărată piață a „*identității individuale*”, individul își construiește personalitatea din fragmente alese cu grijă, ia din viață doar ceea ce crede că i se potrivește. Spovedania este privită, în această logică post-modernă, ca o terapie spirituală eficientă, ajutând la construcția identității religioase, dar vidată (golită) de sensul său cel mai profund, teologic.

Un alt rol important în ceea ce privește relația spovedanie – modernitate îl joacă mass-media. Dintotdeauna a existat o diferență sensibilă între spovedanie ca rit sacramental și „duhovnicie”. Mass-media nu poate face distincția între aceste două aspecte, extrem de fine, de subtile în integritatea lor. De unde și atenția pe care o acordă mai degrabă figuri ideale a „duhovnicului”, pe care publicul și-l poate imagina mai lesne. Tot în legătură cu acest ultim aspect mai trebuie adusă în

discuție problematica autorității noilor medii virtuale. Cine decide, pe internet, în ce condiții se poate realiza spovedania, ce înseamnă să te spovedești etc. O căutare pe Google.ro cu întrebarea „Cum să mă spovedesc?” furnizează rezultate surprinzătoare. Și suntem abia la începutul acestei provocări. Pe măsură ce internetul se „democratizează” și avansează, dilema se va adânci.

Posibile evoluții. Concluzii

În opinia unor autori din interiorul Bisericii Ortodoxe, care s-au ocupat de evoluția spovedaniei (ca ritual și receptare), se observă în acest moment mai multe tendințe concurente (N. Ozolin). Prima dintre ele este una „latinizantă”, adică o abordare „juridică”, tehnicizată a tainei spovedaniei. A doua tendință este supusă influenței „protestantizante”, spovedanie ca formă de consultanță psihologică și construcție a sinelui. Pentru cazul ortodox, N. Ozolin evocă diferența dintre „harisma de discernământ” versus puterea de uitare și călăuzire. La rândul meu, mă întreb dacă înmulțirea fără precedent a „culegerilor de miracole” ale unor sfinți, un obicei devenit de masă, nu reprezintă o formă de penitență publică, de „spovedanie fără duhovnic”, un subiect care ar merita, poate, o dezbateră aparte.

Ca o concluzie parțială, aș dori să mai remarc faptul că spovedania este de o actualitate perpetuă – chiar și aceste rânduri sunt mărturie. Ea reprezintă gestul esențial prin care poate fi depășită „angoasa culpabilității”, specifică omului contemporan. Cu o condiție însă: să fie păstrată partea de mister și, mai ales, de spontaneitate a spovedaniei.

Bibliografie

Hans, Alois, *Contribution a la sociologie de la confession*, în „Actes de Recherche in Sciences Sociales”, nr. 62, 1916, p. 54-68.

Lemaitre, Nicole, *Confession privie et confesion publique dans les paroisres du XVI-e siecle*, în „Revue d’histoire de l’Eglise de France”, no. 69, 1983, p. 189-208.

Kizenco, Nadia, *Confession in Modern Russian Culture*, în „The National Council for Eurasian and East European Research” – NCEEER, Seattle, 2007.